

„Znovuukřižovaný“

Pomník obětem komunismu v kanadském Masaryktownu

PETR BLAŽEK

Jeden z nejznámějších pomníků obětem komunismu se nachází daleko za hranicemi někdejšího Československa. Odhalen byl pouze několik měsíců před listopadovými událostmi v roce 1989. Základem monumentálního památníku je symbol bolševického hnutí, na němž sochař Josef Randa vytvořil postavu ukřižovaného vězně.

Pomníkem v tradičním slova smyslu je nejčastěji socha nebo sousoší stojící na veřejném prostranství. Od jiných plastik či architektonických objektů se pomník odlišuje zejména svou mimoestetickou funkcí – v první řadě je totiž symbolem, teprve pak vlastním artefaktem. Přestože pomníky znala již antika, jejich klasická doba nastala teprve v druhé polovině 19. století, kdy se pomníky staly významným urbanistickým prvkem. Současně také pro moderní státy, národy a společenské skupiny představovaly reprezentativní symboly, které pomáhaly vytvářet a upevňovat jejich legitimitu. Pomníky zdůrazňovaly význam konkrétních historických osobností a událostí, k nimž se jejich zadavatelé hlásili – není proto překvapivé, že výstavbu řady pomníků doprovázely vášnivé spory o interpretaci dějin. Každá změna režimu s sebou přinášela současně nejen nová pamětní místa, ale také obrazoborecké vlny.¹

Společným jmenovatelem pomníků věnovaných protikomunistickému odboji a obětem tota-

Pohlednice vydaná při příležitosti odhalení památníku

Zdroj: Libri prohibiti

litního režimu je snaha o uctění a připomenutí památky osob, které byly různou měrou postiženy a jejichž osudy jsou s lokalitou umístění pomníku určitým způsobem spojeny. Řada z nich ovšem nemá tradiční „pomníkovou“ podobu – na veřejných místech byly často vzhledem k nedostatku času a finančních prostředků instalovány pouze pamětní desky či jednoduché busty, v některých případech byly po roce 1989 dokonce jen „doplněny“ již existující pomníky připomínající první a druhý odboj. Pouze některé pomníky koncipovali jejich autoři jako architektonické dílo, které významně dotváří krajinu a které se stává její dominantou. Jeden z nich

je pomník obětem komunismu v kanadském Masaryktownu. Jeho základem je symbol bolševického hnutí, na němž sochař Josef Randa vytvořil postavu ukřižovaného vězně. Pomník je umístěn na okraji parku, který je součástí památníku. Pomník je vysoký asi 10 metrů a je vyroben z bronzu. Na něm je zobrazen vězeň, který je ukřižován na kříži. Pomník je umístěn na okraji parku, který je součástí památníku. Pomník je vysoký asi 10 metrů a je vyroben z bronzu. Na něm je zobrazen vězeň, který je ukřižován na kříži.

¹⁾ K historii a interpretaci většiny nejznámějších pomníků v českých zemích blíže srov. HOJDA, Zdeněk – POKORNÝ, Jiří: *Pomníky a zapomínky*. Paseka, Praha – Litomyšl 1996.

Fotografie z odhalení pomníku 2. července 1989. Zleva Mirko Janeček, Ota Hora, autor pomníku Josef Randa, Mojmír Povolný a Jan Mara.

Zdroj: Archiv Bořivoje Čelovského

vznikl na konci osmdesátých let v kanadském Masaryktownu. Již desítky let je významným centrem českého a slovenského exilového a krajského života.

PŘÍPRAVA A ODHALENÍ PAMÁTNÍKU

O vybudování památníku obětem komunismu rozhodli v květnu 1987 členové exilového sdružení bývalých politických vězňů K-231. Ustavený šestičlenný Výbor pro vybudování monumentu rozeslal redakcím exilových časopisů výzvu k veřejné sbírce mezi krajany, jejíž velký ohlas umožnil realizovat nákladný projekt. Ředitelská rada Masaryk Memorial Institutu na okraji Toronta převzala nad vybudováním pomníku záštitu a poskytla pozemek v Masaryktownu, který je od roku 1945 centrem krajského života v Kanadě. Přípravy však byly o několik měsíců zbrzděny, neboť se neočekávaně vyskytly problémy se stavebním povolením.

V létě 1988 byl jako vítězný návrh vybrán projekt sochaře Josefa Randy z Winnipegu. Základem byla socha *Znovuukřižovaného* – postava muže ukřižovaného na srpu a kladivu. Autor využil neznámějšího symbolu komunistického hnutí (motiv zkříženého srpu a kladiva byl v roce 1918 navržen pro výzdobu prvomájové Moskvy). Socha *Znovuukřižovaného* je v tomto kontextu svérázným protikladem monumentálního sousoší ruské sochařky Věry Ignatjevny Muchinojové *Dělník a kolchoznice*, které vzniklo v roce 1937 jako stalinistické dílo pro Světovou výstavu v Paříži.

Z proslovu předsedkyně K-231 Edy Ottové při odhalení památníku 2. července 1989

Socha i zahradní úprava jsou silně symbolické. Socha vyjadřuje úsilí člověka vymanit se z područí soudobého smrtícího nástroje – srpu a kladiva – na němž, ztvárněn do mužské postavy, je křižován celý náš národ. Schůdky vedoucí k soše symbolizují poslední kroky tolika Čechů a Slováků, kteří je vystoupili, aby po nich už nikdy nesešli dolů. Lípa, strom milovaný námi všemi, nás spojuje s našim domovem. Borovice představuje odolnost národa žít a růst i v nepříznivých podmínkách na kousku živné půdy. Pro náš národ ten kousek živné půdy byla vždy naděje, že jednou v budoucnosti se svoboda a demokracie vrátí do malého státu v srdci Evropy.

K-231. Časopis Klubu bývalých politických vězňů v exilu, 1989, roč. 5, č. 1 (25), s. 2.

Vzpomínka Oty Rambouska (1989)

Když do Káčka [K-231] dorazil model sochy výtvarníka Randy, dvě dlouholeté muklyně se při pohledu na spoutaného nahatce ušklíply a pravyly: „Ženský seděly taky!“ Vznikl problém. Někdo navrhoval, že bychom tam mohli dát ty postavy dvě, jednu ženskou a jednu mužskou, čímž by se problém ženské rovnoprávnosti vyřešil. Jiný cynický mukl mnil, že mají-li být obě nahaté, pak snad stačí figura ženská, to má větší přitažlivost a přijde to levněji. Do sporu se vmísila strana prudérních, která nebyla proti mužské postavě, kdyby ovšem byla jaksi na příslušných místech drobet zahalená. Kdyby se třeba tomu Randovi v tom smyslu napsalo [...], jiný namítal, že Rodinův „Myslitel“ taky nemá plavky a nikomu to nevadí. A vůbec, umělci moc nemilují, když jim někdo kecá do práce, takže pokud chce někdo psát Randovi, ať to udělá sám. Situaci vyřešila sestra předsedkyně, která rozhodla, že nejde o muže či ženu, nýbrž o symbol či alegorii. A tak zůstalo u původního návrhu.

K-231. Časopis Klubu bývalých politických vězňů v exilu, 1989, roč. 5, č. 1 (25), s. 14.

Na počátku roku 1989 bylo v Masaryktownu vybráno vhodné místo a byly domluveny technické podrobnosti. V květnu 1989 schválili

Josef Randa
(10. 1. 1933, Praha – 2005 Winnipeg, Kanada)
– český sochař

Po roce 1948 odešel z politických důvodů do Kanady. Autor řady soch a plastik, např. sousoší *Setkání dvou řek* v parku Assinboine, pomníku obětem komunismu (*Znovuukřižovaný*) v Masaryktownu či sochy Jana Palacha ve Winnipegu. V roce 2002 získal Masarykovu cenu, kterou uděluje každoročně Československé sdružení v Kanadě. Na snímku z roku 1999 s Václavem Havlem. Zdroj: ČTK/Zavoral Libor

členové výroční schůze K-231 nápis na bronzové desce u pomníku – *Obětem komunismu jménem československého exilu K-231* 2. 7. 1989. Odhalení čtyř a půl metru vysokého pomníku předcházely horečnaté přípravy, teprve v druhé polovině června 1989 bylo připraveno ukotvení sochy a upraveno okolí pomníku (podle koncepce Milana Havlína z Montrealu). Poslední dvě noci před odhalením byla usazená bronzová socha hlídána dobrovolníky,

aby nebyla případnými provokátéry poškozena. Slavnostního odhalení v neděli 2. července 1989 se zúčastnilo okolo 1200 hostů, s projevy vystoupili představitelé exilových organizací a kanadští politici.

V roce 2002 byla replika Randova pomníku věnována českým velvyslanectvím v Kanadě městu Gatineau jako příspěvek k projektu *Sál národů* v Mason du Citoyen, kde je umístěno ještě dalších osm uměleckých děl věnovaných jinými státy.

Rubrika Místa paměti je připravována ve spolupráci s Občanským sdružením Totalita.cz, které provozuje stejnojmenný webový portál. Cílem sdružení je mapování historie Československa v letech 1945–1989, se zaměřením na mechanismus nastolení a existence komunistického režimu. Sdružení chce také přispět ke zvýšení povědomí o historických událostech a shromáždit svědectví o osudech osob postižených totalitním režimem.